

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU LIETĀ Nr. 2009-13-0106

Rīgā 2009. gada 10. novembrī

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: rīcības sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

rīcības sēdē izskatījusi lietas Nr. 2009-13-0106 “Par Reliģisko organizāciju likuma 10. panta trešās daļas trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 99. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantam” materiālus,

konstatēja:

1. Satversmes tiesa 2009. gada 18. jūnijā pēc Administratīvās rajona tiesas (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikuma ierosināja lietu Nr. 2009-13-0106 “Par Reliģisko organizāciju likuma 10. panta trešās daļas trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 99. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantam”.

Reliģisko organizāciju likuma 10. panta trešās daļas trešais teikums (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic: „Šis noteikums neattiecas uz tām konfesijām, kuru kanoniskie noteikumi nepieļauj autonomu draudžu darbību.”

2. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka tās tiesvedībā atrodas lieta, kas ierosināta pēc Viktora Kontuzorova pieteikuma par Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieka pienākumu izpildītājas 2007.gada 8. oktobra lēmuma Nr. 3.3-32 atcelšanu un labvēlīga administratīvā akta izdošanu. Kā norāda Pieteikuma iesniedzēja, apstrīdētā norma ir viens no iemesliem, kāpēc V. Kontuzorovam tika atteikts kā autonomu draudzi reģistrēt Svētītāja Joanna jaunmocekļa Rīgas arhibīskapa Latvijas pareizticīgo

autonomo draudzi. Proti, apstrīdētā norma liedz reģistrēt autonomu draudzi kā reliģisku organizāciju, ja attiecīgās konfesijas kanoniskie noteikumi nepieļauj autonomu draudžu darbību.

Pieteikuma iesniedzēja pauž viedokli, ka no apstrīdētās normas izrietošā izvēles iespēja – iekļauties jau esošā baznīcā vai turpināt darboties kā neregistrētai draudzei – esot pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 99. pantā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija) 9. pantā noteiktajām tiesībām uz reliģiskās pārliecības brīvību. Apstrīdētā norma ierobežojot personas tiesības nodoties savai reliģijai, kā arī esot pretrunā ar valsts pienākumu saglabāt neitralitāti attiecībās ar reliģiskajām organizācijām.

Savu viedokli Pieteikuma iesniedzēja pamato ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā *Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova*. Tajā esot norādīts, ka valsts nav tiesīga novērtēt reliģiskās pārliecības leģitimitāti. Līdz ar to likumā noteiktais valsts iestāžu pienākums izvērtēt, vai draudzes vēlme darboties autonomi atbilst konfesijas kanoniskajiem noteikumiem, esot pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā normā ietvertajam tiesību uz reliģijas brīvību ierobežojumam nav leģitīma mērķa. Likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, esot izrādījis sevišķu labvēlību pret jau reģistrētām reliģiskajām savienībām (baznīcām), vēloties tās pasargāt no šķelšanās. Minētais ierobežojums neesot nepieciešams, lai apmierinātu neatliekamu sociālu vajadzību, kas ir viens no kritērijiem, pēc kuriem var noteikt, vai iejaukšanās reliģijas brīvībā ir attaisnojama.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nav paudusi viedokli par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei. Saeima 2009. gada 29. oktobra vēstulē Satversmes tiesai norāda, ka ir izvērtējusi Pieteikuma iesniedzējas viedokli un uzskatījusi par nepieciešamu izdarīt grozījumus pastāvošajā tiesiskajā regulējumā, lai novērstu apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Saeima 2009. gada 29. oktobrī esot atbalstījusi trešajā un galīgajā lasījumā likumprojektu, kas vairs neaizliedz draudzei darboties autonomi pat tad, ja konfesiju kanoniskie noteikumi nepieļauj autonomu draudžu darbību. Vienlaicīgi likumprojektā esot ietverta norma, kas noteic, ka draudzes nosaukums nedrīkst maldināt par draudzes piederību pie reliģiskās savienības (baznīcas), ja draudze neatzīst savu piederību pie likumā noteiktajā kārtībā reģistrētas reliģiskās savienības (baznīcas), kā arī draudzes nosaukumam nepārprotami jāatšķiras ne tikai no likumos noteiktajā kārtībā valstī

reģistrēto un reģistrācijai pieteikto reliģisko organizāciju un to iestāžu nosaukuma, bet arī no citos reģistra iestādes vestajos reģistros reģistrēto un reģistrācijai pieteikto subjektu nosaukumiem. Šādas likuma prasības neesot pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Saeima tādēļ lūdz izvērtēt, vai ir lietderīgi turpināt tiesvedību šajā lietā.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs – norāda, ka Satversmes 99. pantā nostiprinātais valsts un baznīcas šķirtības princips tiekot pārkāpts, ja valsts, pamatojoties uz konfesijas kanoniskajiem noteikumiem, liedz reliģiskajai organizācijai reģistrēties. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums esot noteikts ar mērķi aizsargāt demokrātiskas valsts iekārtu un sabiedrisko iekārtu, proti, respektēt valsts un baznīcas šķirtību un valsts neiejaukšanos reģistrēto reliģisko organizāciju darbībā. Taču apstrīdētā norma neesot samērīga ar leģitīmo mērķi. Atsakoties reģistrēt draudzi, valsts liedzot tai veikt leģitīmu darbību, kā arī liedzot draudzes locekļiem publiski paust savu reliģisko pārliecību.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības, kas noteiktas Satversmes 99. pantā un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantā. Tā kā valsts institūciju darbiniekiem nevarot būt pietiekamu zināšanu par visu konfesiju mācību īpatnībām un kanoniskajiem noteikumiem, tad, reģistrējot reliģisko organizāciju, tiekot prasīts attiecīgās reliģiskās savienības (baznīcas) viedoklis par to, vai attiecīgās konfesijas kanoniskie noteikumi pieļauj autonomu draudžu darbību. Līdz ar to reliģiskās organizācijas reģistrācija un pie šīs organizācijas piederošo personu tiesības paust savu reliģisko pārliecību esot atkarīgas no citas reliģiskās organizācijas viedokļa. Kā secina Tieslietu ministrija, apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 99. pantā nostiprinātajam valsts un baznīcas šķirtības principam, kā arī personas tiesībām uz reliģijas brīvību. Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums neatbilstot arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantam.

6. Pieaicinātā persona – Mg.iur. Jānis Zālītis – norāda, ka konfesijas kanoniskie noteikumi plašākā nozīmē ir pašas konfesijas atzītie vai pieņemtie priekšraksti, saskaņā ar kuriem tā darbojas pasaulīgajā jomā. Vadoties no baznīcu pašu uzskatiem par ticības vienotību, par konfesijas kanoniskajiem noteikumiem Reliģisko organizāciju likuma 10. panta izpratnē varot uzskatīt tikai Romas katoļu baznīcas un pareizticīgās baznīcas kanoniskos noteikumus jeb kanoniskās tiesības. Tomēr no 2002. gada 25. oktobra, kad stājās spēkā Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums, par konfesijas kanoniskajiem noteikumiem apstrīdētās normas izpratnē esot atzīstami vienīgi pareizticīgās baznīcas

kanoniskie noteikumi. Analizējot Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kanoniskos noteikumus, J. Zālītis norāda, ka pareizticīgās baznīcas noteikumi par autonomu draudžu darbības nepieļaušanu bija piemēroti laikam, kad valsts un baznīca nebija šķirtas un ticības brīvība nepastāvēja. Ar šiem noteikumiem tika novērsta un apkarota šķelšanās. Analizējot, vai apstrīdētā norma pārkāpj personas pamattiesības uz reliģiskās pārliecības brīvību, J. Zālītis norāda uz tādām Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatītām lietām kā *Sidiropoulos v. Greece*, *Metropolitan Church of Bessarabia v. Moldova* un *Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokentiy) and others v. Bulgaria*. No šajās lietās pieņemtajiem spriedumiem varot secināt, ka apstrīdētā norma pārkāpj personas tiesības uz reliģiskās pārliecības brīvību.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Pareizticīgā Baznīca – norāda, ka pareizticīgā baznīca pasaulē ir vienota kopiena, kas veidota pēc teritoriālā principa un sastāv no vietējām autokefālām baznīcām. Minētās baznīcas kopīgi rūpējoties par pareizticīgās baznīcas interešu aizstāvību visā pasaulē. Pareizticīgās baznīcas garīdzniecība esot pakļauta stingrai hierarhijai. Kļūt par garīdznieku drīkstot tikai noteiktiem kritērijiem atbilstošas personas. Garīdznieku iecelšanā tiek ievērota īpaša procedūra, kas sastāvot no juridiskā un baznīcas rituālā aspekta. Autonomu draudžu pastāvēšanu nepieļaujot pareizticīgās baznīcas kanoni.

Kā norāda Latvijas Pareizticīgā Baznīca, V. Kontuzorovs un viņa vadītā reliģiskā grupa nepieder pie pareizticības, tāpēc nedrīkst savā nosaukumā ietvert vārdu „pareizticīgā”. Pretējā gadījumā tiktu maldināti cilvēki un sabiedrība. Jēdziens „pareizticīgā” esot specifisks termins ar noteiktu nozīmi un saturu, tas pastāvot daudzus gadu simteņus un ietverot pareizticīgās kristīgās konfesijas fundamentālas pazīmes. Reģistrējot reliģisko organizāciju, kas nepieder pie pareizticības, ar nosaukumu, kurā ir vārds „pareizticīgā”, tiktu pārkāptas pareizticīgo baznīcu tiesības uz intelektuālo īpašumu. Turklāt reliģiskā organizācija, kas nepārstāv pareizticību, šādā veidā tiktu piespiedu kārtā iekļauta pareizticīgās baznīcas kanoniskajā struktūrā, sakrālajā un ticības lokā. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode neiebilstot pret V. Kontuzorova vadītās reliģiskās organizācijas reģistrāciju, ja vien tās nosaukumā nav vārda „pareizticīgā”.

8. Latvijas Republikas Uzņēmuma reģistra galvenais valsts notārs Ringolds Balodis informē, ka laika posmā no 2009. gada 5. janvāra līdz 2009. gada 6. oktobrim Uzņēmumu reģistrs ir atlicis vienas reliģiskās organizācijas reģistrāciju tāpēc, ka tās nosaukums neatbilst Reliģisko organizāciju likuma 10. panta pirmās daļas 1. punktam. R. Balodis norāda, ka likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 18.¹⁴ pantā

ietvertos jēdzienus „skaidri un noteikti atšķiras” un „maldinošas ziņas par reliģiskās organizācijas tiesisko formu, darbības mērķi un veidu” katrs Uzņēmumu reģistra valsts notārs vērtē subjektīvi, pēc savas pārlicības. Uzņēmumu reģistrs neizvērtējot reģistrācijai pieteiktās reliģiskās organizācijas nosaukuma atbilstību citu reliģisko organizāciju kanoniskajiem noteikumiem. Šādu vērtējumu veicot Tieslietu ministrija. R. Balodis arī norāda, ka likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 18.¹⁴ pantā un Reliģisko organizāciju likuma 13. panta trešajā daļā ietvertie reliģisko organizāciju veidošanas noteikumi aizsargā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas tiesības tikai uz tās pilno nosaukumu. Atbildot uz jautājumu, vai jauna reliģiska organizācija var savā nosaukumā lietot vārdus, kas ietverti Latvijā jau reģistrēto reliģisko organizāciju nosaukumos, R. Balodis norāda, ka reģistrētām vai reģistrācijai pieteiktām reliģiskām organizācijām nav ekskluzīvu tiesību uz noteiktu vārdu lietošanu. Tomēr jaunās reliģiskās organizācijas nosaukums nedrīkstot būt pretrunā ar normatīvajiem aktiem.

Satversmes tiesa **s e c i n ā j a :**

9. Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā tiesību norma (akts) ir zaudējusi spēku.

Interpretējot Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jāņem vērā, ka šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu*). Ja strīds vairs nepastāv, zūd Satversmes tiesas procesa jēga. Lai arī Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts formulēts tādējādi, ka, gramatiski interpretējot, tas attiecas tikai uz gadījumiem, kad norma ir zaudējusi spēku, pirms lietā tiek pieņemts lēmums par tiesvedības izbeigšanu, šā punkta jēga ir plašāka. Proti, tas piemērojams arī gadījumos, kad lēmuma pieņemšanas brīdī norma formāli spēku nav zaudējusi, taču institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, pati ir novērsusi strīdu, proti, noteikusi, ka norma zaudēs spēku (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 23. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2005-01-01 6. un 7. punktu un 2008. gada 5. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-06-01 7.2. punktu*).

10. 2009. gada 29. oktobrī Saeima pieņēma likumu „Grozījums Reliģisko organizāciju likumā”. Saskaņā ar to no Reliģisko organizāciju likuma tiek izslēgta apstrīdētā norma. Vienlaicīgi Reliģisko organizāciju likuma 10. panta pirmās daļas

ievaddaļa un 1. punkts ir izteikts šādā jaunā redakcijā: „Reliģisko organizāciju statūtos (satversmē, nolikumā) norādāms reliģiskās organizācijas nosaukums un konfesionālā piederība, turklāt nosaukumam nepārprotami jāatšķiras ne tikai no likumos noteiktajā kārtībā valstī reģistrēto un reģistrācijai pieteikto reliģisko organizāciju un to iestāžu nosaukuma, bet arī no citos reģistra iestādes vestajos reģistros reģistrēto un reģistrācijai pieteikto subjektu nosaukumiem; nosaukums nedrīkst ietvert maldinošas ziņas par reliģiskās organizācijas tiesisko formu, darbības mērķi un veidu; nosaukums nedrīkst maldināt par draudzes piederību pie reliģiskās savienības (baznīcas), ja draudze neatzīst savu piederību pie likumā noteiktajā kārtībā reģistrētas reliģiskās savienības (baznīcas)”.

Valsts prezidents 2009. gada 10. novembrī ir izsludinājis Saeimā 2009. gada 29. oktobrī pieņemto likumu. Saskaņā ar Satversmes 69. pantu grozījumi Reliģisko organizāciju likumā stāsies spēkā 2009. gada 24. novembrī.

Satversmes tiesa secina, ka atbilstoši 2009. gada 29. oktobrī pieņemtajiem grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā autonomu draudzi būs iespējams reģistrēt arī tādā gadījumā, ja to nepieļauj attiecīgās konfesijas kanoniskie noteikumi. Tādējādi Saeima pati ir izslēgusi apstrīdēto normu no Reliģisko organizāciju likuma, novēršot lietā pastāvošo strīdu.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, Satversmes tiesa

n o l ē m a :

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2009-13-0106 “Par Reliģisko organizāciju likuma 10. panta trešās daļas trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 99. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantam”.

Lēmums nav pārsūdzams.

Rīcības sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris